

CSIBRA ISTVÁN

Ostinato

Szász Anna (szerk.): A Váltó-Ház. Hajléktalan alkoholisták útja a józanodáshoz (Argumentum Kiadó 2005.)

A recenzióban címmé emelt *ostinato* nem az én leleményem, hanem a kötet harminc írásából hetet szerzőként jegyző Dávid Zoltán szociális munkástól, a Váltó-Ház intézetvezetőjétől származik. Ő Ravel Bolerója példáján nagyon találóan az alkoholizmus jellemzésére használja ezt a „makacsul ismétlődőt, visszatérőt” jelentő zenei műszót: „A Bolero számomra az alkoholizmusról, erről az örületről szól. A pár hangból álló dallam csökönyös ismétlődése, a ritmus könyörtelen makacssága, és igyekezete, hogy kérlelhetetlenül – rögeszmeszerűen – visszatérjen... Arról nem is beszélve, hogy a végén sincs menekvés, csak a nagy összeomlás. Abban a házban, amit Váltó-Háznak hívunk, persze nem a Boleróról szoktunk beszélgetni. Viszont sokat gondolkodunk az alkoholizmusról, a hajléktalanságról és a rehabilitációról... Egyedüli célunk a változás elősegítése lehet.” Ebben pedig – teszem hozzá szintén metaforikusan – jóteknony hatású lehet az ostinatóval rokon másik zenei műszó, a „figuráció”, vagyis a dallam különféle figurációkkal való körülírása, élénkítése, tehát a makacsul visszatérő alaphangok mellett minden egyes esetben az egyéni színek megtalálása.

Mindennek életszerűen tanulságos bizonyítéka az a kötet, melyet a szociális kérdések iránt rendkívül érzékeny Szász Anna szerkesztett harminc írásból, a hazai alkoholizmus elleni küzdelem hőskorától egészen napjainkig tartó folyamatok tükréeként. Egyszersmind éppenséggel egyfajta *pozitív ostinato* példája lehet, amilyen fáradhatatlan kitartással foglalkozik ő maga is a cikkeiben, interjúiban, tanulmányaiban, szerkesztéseiben – az egyéb égető szociális problémák mellett, mint a hajléktalanság, a drogfüggőség, a prostitúció, a családon belüli erőszak, a hátrányos helyzetűek esélyegyenlősége, az idősellátás, a közrend és jogrend stb. stb. – újra és újra az alkoholizmus kérdéskomplexumával.

Az alkoholizmus elleni küzdelem gyakorlati és elvi-módszertani kérdéseit illetően mindebben kitűnő partnere a kötet többi szerzője – Bartók Péter, Cser Sándor, Fabók Szilvia, Forgács Etelka, Háberman Zoltán, Horváthné Bottlik Ilona, Cs. Kiss Szilvia, Nagy Zita, dr. Ratkóczy Éva pszichiáter, Soós Mária, Szívós Rita, Uhrovskyné Mozsik Katalin. Ők mindnyájan láthatóan és egymást biztatóan egyetértenek e sokszor sziszifuszi küzdelem valamennyi kérdésében. Mindenekelőtt abban, hogy az alkoholistákkal való foglalkozást mint a gyakorlatban megvalósuló módszert demokratikus szellemnek kell áthatnia, hogy a toleranciát nem lehet és nem szabad intoleránsan gyakorolni, s hogy ezen a területen csak azok lehetnek igazán hitelesek, akik valamelyik Házban élnek és ott dolgoznak.

A kötet legnagyobb értéke az önéletrajzok, önvallomások, önportrék, életképek, esetleírások, ellesett pillanatok megformálása mögött ott rejlő

roppant gazdag életanyag, illetve az, ahogyan a csoportbeszélgetéseken egyre gazdagabban bomlanak ki előttünk az önsorsrontó történetek, a demokratikus nyilvánosságot és nyíltságot gyakorló és elősegítő, adott esetben hallgatni és meghallgatni is tudó türelem és empátia révén. Természetesen nem feledkezhetünk meg a történelmi, társadalmi, gazdasági, szociális és családi háttér csapdairól és félresiklató motivációiról, de nem veszhetünk el ezek folytonos taglalásában, hanem mindig az illető egyén habitusára, személyiségére és felelősségérzetére tanácsos koncentrálni és építeni. Mert az alkoholistáknak csak így lehet fülük a hívó szóra, amely szerencsés esetben az absztinencia éltető levegőjére vezetheti vissza őket.

Szász Anna úgy ítéli meg, hogy az „e kötetben dokumentált tevékenység nyomán felismerhetőek az egyéni sorsokban rejlő társadalmi méretű okok, azok a sokszor rejtett összefüggések, amelyek alapján egy, a mainál hatékonyabb szociális ellátórendszer építhető ki”. E rendszernek egy mai és egyszersmind jövőbemutató, ígéretes példája éppen a Váltó-Ház, a Budapesti Módszertani Szociális Központ egyik intézménye, mely kb. 60 férfit és 10 nőt befogadó hajléktalanszálló, azzal a specifikummal, hogy elsősorban alkoholbeteg hajléktalanokat fogad be és azok életvitelét, életmódját igyekszik „váltóra állítani” csoportközpontú programjaival. Dávid Zoltán intézetvezető meggyőző jellemzést ad a Házzal: „Ez a ház a változás háza. Amikor egy alkoholista leteszi az italt, élete legnagyobb vállalkozásába kezd. Ez a változás olyan nagy, hogy hatása szinte elviselhetetlen...”

Elsősorban az egyén és közvetlen környezete számára, de a társadalom számára is fontos, hogy az alkoholizmus elkerülhető legyen, illetve a belőle való kilábalás minél többeknek sikerüljön. Ugyanis óriási társadalmi, gazdasági és társadalomlélektani problémahalmazról van itt szó. Becslések szerint az alkoholizmus hazánkban mintegy egymillió embert érint, ami a lakosság 10 százaléka, ám a felnőtt lakosságnak már 20–25 százaléka! Az emberek százmilliárdokat költenek alkoholra, s az alkoholizmus okozta gazdasági kár ezermilliárd forintba tehető! Az alkoholizálásnak tulajdonítható halálozási arányszám pedig hazánkban csaknem 2–3-szor nagyobb, mint az EU-átlag. Mindezek terén csak egy-két ország „előz meg” bennünket. Tagadhatatlanul szükség van tehát valamilyen társadalmi méretű összefogásra az önpusztító, demoralizáló alkoholizmussal szemben. Az ezzel kapcsolatos kereshetőségekről (játékszenvedély, drogfüggőség, szexfüggőség) nem is beszélve. Joggal boncolgatják tehát szerzők azt a kérdést, hogy miközben hihetetlenül fontos az egyén akaratereje, illetve az, hogy képessé tegyék ennek gyakorlására, ugyanakkor vajon társadalmi méretekben végül is ki segítsen az alkoholistáknak? A család? Az egyházak? Az önsegítő mozgalmak, a civil társadalom, avagy a kormány, az egészségügy, az oktatás, a szociális ellátó rendszer?! Ezt a kérdést azzal a nyomatékkal hangsúlyozzák, hogy ha a társadalom segít, akkor önmagán segít! Ezt a „népbetegséget” ugyanis társadalmunk nem veszi eléggé komolyan, holott riasztó az elterjedtsége, a „beágyazottsága”, vagy a lélekrontó hatása. Tekintettel arra, hogy mérhetetlenül nagyobb volumenű és arányú károkat okoz, mint például a drogfogyasztás, ugyanakkor az ide juttatott rehabilitációs pénz mintha épp ellenkezőképpen súlyoznak.

A kötet másik nagy erénye, hogy különösebb elméletieskedés nélkül szedi össze a függőségektől való megszabadítás, a „váltóra állítás” gyakorlatban használható és többé-kevésbé bevált, ígéretes módszereit. Egyetemes csodaszer persze nincsen – a makacs visszaesések, úgy látszik, elkerülhetetlenek. Mégis naponta megtörténik egy-egy csoda. Vannak, akik nemcsak ideig-óraig vállalják, bírják a józanságot, hanem ki is tartanak mellette. Ennek eklatáns példája maga Dávid Zoltán, aki az alkoholizálástól megszabadulva először szociális munkás lett, s ma már a vitathatatlan eredményeket felmutató Váltó-Ház intézményvezetője.

Ami kifejezetten a módszereket illeti, erről szólva tanulságos lehet a szociális munkás szakma számára mindaz, amit a szerzők mindenekelőtt a beszélgetésekről, „az engem senki nem ért meg” érzés feloldásáról, a bizalom megszerzéséről, az életútelemzésekről, a csoportfoglalkozásokról, a pillanatnyi lelkiállapot kifejezését lehetővé tevő fórumról, illetve a filmmel és irodalommal való közös foglalkozásokról mondanak. Különösen fontos a csoportélmény, melynek során az érintettek rájönnek, hogy nincsenek egyedül a problémáikkal, s hogy minden izgalmas, érdekes, időszerű és előremutató gondolat tőlük, az ő aktivitásukból és nyíltságukból származik, belőlük jön.

Figyelemre méltó, hogy a „kliensek” italozási és józanodási tapasztalatai, élményei is hasonlóak, s hogy ha nem is törvényszerűségek, de alkalmazható módszerek leszűrhetők ezekből. Ugyanakkor bonyolult, türelmet igénylő folyamat önmagukat megismerni és feltérképezni. Ám a csopormunka dinamizmusa arra is rávezetheti őket, hogy saját lelki-szellemi tartalékaik és készségeik elégségesek lehetnek a talpon maradáshoz. Mindez persze az egyén életvitelének eltökélt megváltoztatása nélkül elképzelhetetlen. Jó tudni és tudatni, hogy – bármily súlyosak is az előélet traumái – a változtatást soha nem késő elkezdni! S biztató lehet a szociális munkás számára is, hogy sokszor a legreménytelenebbnek látszó esetekben következik be pozitív fordulat. Az persze már messzire vezető, mondhatnánk filozófiai kérdés, melyet az egyik férfi újra és újra feltett magának és a vele foglalkozó szociális munkásnak: „Megéri-e józannak lenni, nem inni, tiszta fejjel az életet tervezni?” Nem csoda hát, hogy a visszaesés ellen nincs százszázalékos biztosíték!

Ami az összeállítást illeti, a kötetet kicsit túltagoltnak érzem, az egyes írások ugyanis sem tartalmilag-tematikailag, sem műfajilag-stilárisan nem térnek el annyira egymástól, hogy hatféle csoportosítást megengednének, hiszen mintha mindig ugyanazt olvasnánk, csak másféle hangszerelésben. Kár, hogy az írások csaknem kétharmad része nincs dátumozva, és többnek nincs megjelölt szerzője. Dicséretes ugyanakkor, hogy szinte eldugott helyekről, belső szakmai folyóiratokból is válogatott a szerkesztő. Kiemelendők a díjnyertes esettanulmányok, s örvendetes, hogy az Esély három közleménye is bekerült a kötetbe. Példás, hogy a többnyire egy bordán szótt textusok túlírtágtól mentesek, ám a szerkesztő érezhető törekvése ellenére – mellyel a szociálisan érzékeny civil közönséget is igyekszik célba venni – a kötet mégis elsősorban a szociális és addiktológiai szférában dolgozó szakembereknek szól, akik – főként alapfokon – kézikönyvként is használhatják.